

REZUMAT

Problemele legate de obștea țărănească la români privesc în primul rând terminologia folosită în această privință.

Instituția obștii la românii din Țara Românească și Moldova nu are denumire generală, ca la vechii germani (Mark) sau la ruși (Берв) deoarece e vorba de o obște sătească și atunci cuvântul sat se identifică cu obștea. Cu alte cuvinte, în limba veche românească sat înseamnă nu noțiunea geografică, toponimică, ci cea demografică, totalitatea locuitorilor. Numeroase sunt actele date de săteni în care ei se exprimă: "Noi, tot satul cutare". Termenul de obște este mai rar folosit în acte, totuși el există și se întrebuințează atunci când începe dezagregarea obștii, spre a arăta deosebirea între stăpânirea în comun și cea individuală (într-un act moldovenesc din 15 mai 1622 întâlnim: "zicând Tiron că nu este satul și locul ales, ci este obște").

În Moldova în secolele XIV și XV apar numeroase ocoale de sate, pe lângă ocoalele orașelor, dar cu un înțeles special, teritorial mai multe sate într-un hotar comun, fie că e vorba de stăpânirea unui boier, deci, de un domeniu feudal, fie că e vorba de stăpânirea domnească a orașelor. Dar, pe de altă parte, s-au păstrat în unele documente de la începutul secolului al XV-lea în Moldova sensul ocolului de obști. Astfel, într-un act de la Alexandru cel Bun pentru satul Pătrăuți se vorbește de "ocolul de sus" al acestui sat și de "ocolul Tisăcești", care face parte din același hotar, deci părți din domeniul boieresc (al lui Vlad Adaș), care erau ocoale ale obștilor aservite. Rezultă de aici că ocol și stăpânire de ocol erau termeni folosiți pentru stăpânirea obștii sătești.

Interesantă pentru înțelegerea fenomenului obște (la români) este și definiția lui H. H. Stahl, "Contribuții la studiul satelor devălmașe românești": "Obștea țărănească este o asociație de gospodării familiale pe baza unui teritoriu stăpânit în comun, în care colectivitatea ca atare are drepturi anterioare și superioare drepturilor gospodăriilor alcătuitoare, drepturi exercitate printr-un singur organ de conducere denumit obște". Dar în această definiție lipsește tocmai elementul cel mai important, elementul muncă.

După DEX obștea țărănească este forma de organizare socială specifică orânduirii feudale, care face legătura între aceasta și orânduirile anterioare și care se caracterizează prin munca în comun și prin îmbinarea proprietăților private cu cea colectivă.

Conform dicționarului enciclopedic obștea sătească este forma de organizare socială specifică perioadei de trecere de la comuna primitivă la societatea împărțită pe clase (sclavagistă sau feudală). Se caracterizează prin îmbinarea proprietății private cu cea colectivă. În Transilvania, Țara Românească și Moldova ea s-a menținut în parte și în timpul evului mediu. Se mai numește și obște teritorială.

Vechimea obștilor teritoriale este atestată de numirile de sate, mai bine zis de sistemul toponimic al satelor românești, de pe teritoriul țării noastre.

Cela mai multe sate românești poartă nume la plural, nume care deci nu indică nici locul, nici stăpânirea, ci comunitatea de locuitori. Un sat care se numește Cătinești, București, Văleni etc. înseamnă nu o proprietate, ci o asociație umană. Este evident de asemenea, că denumirea indică obștea în dezvoltarea ei istorică. Faptul că majoritatea satelor românești poartă nume plurale, deci nume de obști, forma toponimică necunoscută în restul continentului (în afară de popoarele slave) arată vechimea și greutatea specifică a sistemului de obște în dezvoltarea societății românești.

Problema cea mai grea în legătură cu seria de sate românești care se prezintă sub aspectul plural al unor nume proprii de oameni este originea, rostul istoric al acestui nume. Pentru N. Iorga era evident că acest nume reprezintă "moșul" strămoșul obștii, șeful ei inițial. Numai că astăzi știm destul de bine că nu a existat întotdeauna un moș, adică un șef al comunității țărănești libere, nici strămoș genealogic al obștii țărănești.

Numirile de sate românești la plural (pluralul unui nume propriu) se referă atât la numele stăpânului feudal, cât și la acela adoptat de comunitatea țărănească liberă, după un conducător, probabil ales pentru roire și colonizare. În orice caz nu poate fi vorba de începătorul genealogic al unui neam, deoarece obștea gentilică nu se mai menține în istoria din prefeudală și era în stare de destrămare chiar în epoca antică.

Nume ca Petrești, București, Berivoiești înseamnă oamenii lui Petre, ai lui Bucur, ai lui Berivoe, ceea ce poate avea și sensul unei stăpâniri, al unei conduceri și al unei familii în jurul căruia s-au strâns coloniștii.

Deocamdată, în legătură cu numele de obști la români a celor cu un onomastic la plural, putem cel mult afirma că ele reprezintă o dovadă și o urmă (ca sistem toponimic) ale vechimii, și generalizării geografice a obștii țărănești la români.

Importanța istorică a obștilor reiese din faptul că este prima formă de organizare a poporului nostru, înainte de diferențierea socială, era formată din obști, adică din sate organizate în devălmășie și asociate între ele.

Obștea care își trage originea din organizația gentilică, apare în istorie ca principalul apărător al libertății țărănești împotriva feudalismului. Istoria obștilor se confundă cu lupta de clasă împotriva aservirii de către feudali, acesta este principalul aspect al vieții obștilor în istoria noastră.

Obștea constituie veriga de legătură între feudalism și orânduirile anterioare. Obștea a reprezentat întotdeauna un mijloc de apărare a libertății țăranilor în perioada feudală și anume prin solidarizarea ei. Două fapte din evoluția obștii în istoria României sunt concludente în această privință de la începuturile feudalismului până la sfârșitul veacului al XVI-lea: obștea aservită de boieri și-a păstrat sub stăpânirea lor formele și drepturile (delnițele ereditare ale feudalilor, dreptul de a folosi pădurile, apele, pășunile în comun, participarea la justiția stăpânului domeniului). De asemenea, este una dintre puținele care a păstrat forma stăpânirii devălmașe până în veacul al XX-lea, în perioada capitalistă, ceea ce arată că satele de țărani liberi constituiți în obști n-au putut fi total aservite, cu toată goana boierilor după brațe de muncă, și au izbutit să rămână libere, spre deosebire

de aservirea totală a satelor constituite în obști din cele mai multe țări din Europa medievală.

Cunoașterea nomenclaturii tehnice privitoare la obștea românească ne îngăduie o comparație, pe acest teren, cu obștea așa cum s-a dezvoltat în Europa răsăriteană și în cea centrală. Și nu numai atât, dar o serie de amănunte din organizarea obștii, amănunte care nu țin de evoluția generală necesară a obștii în legătură cu schimbările relațiilor de producție ci ar putea fi asociate ca tipuri speciale și locale, sunt totuși identice la români și la popoarele din aceste părți ale continentului nostru.

Această constatare ne duce la concluzia existenței unei interdependențe istorice în ce privește obștea țărănească la diferite popoare din Europa, în special în partea centrală și răsăriteană.

Într-adevăr, formele și chiar terminologia privitoare la obște sunt foarte apropiate în toată Europa în evul mediu. Astfel, în Italia în sec. XI-XIII obștile sătești se numeau vicinanza iar membrii lor se numeau vicini. Aceeași denumire o au la origine vecinii de la noi, ca și napoikoi (vecini, în grecește la bizantini și la slovenii de sud).

Dintre popoarele din Europa care au păstrat mai multă vreme organizarea obștii sătești și care, indirect prin slavi, au avut legături cu obștea satească medievală românească, în primul rând sunt germanii. Obștea satească germană poate fi studiată și mai bine decât la alte popoare prin bogăția de documente și pe de altă parte, ea a avut legături și influențe vaste din cauza migrațiunii popoarelor germane și a legăturilor între germani și slavi.

Numele obștii sătești la germani este Mark. Cuvântul Mark înseamnă hotar, deci prin extindere cuprinsul de oameni și de pământ dintr-un hotar comun. O asemenea denumire e de pus în paralel cu denumirea românească megieș, membrii comunității sătești, denumire care derivă din sud - slavul Мериѣ - hotar. De acea, prin Mark, se înțelege uneori regiune de hotar, comunitate de mai multe sate reunite etc., dar trebuie să distingem folosirea termenului pentru noțiunea de sat devălmaș.

Un alt contact între terminologia germană a obștii și cea românească stă în denumirea lotului folosit de o familie pe teritoriul obștii în actele latine medievale: domus, huba, mansa, portia, terra (care corespund cu termenii românești și slavi - casă, parte de la delniță - în limba germană: Hufe).

Alte elemente comune ale terminologiei privitoare la obștea românească se întâlnesc în obștea bizantină.

Într-un studiu intitulat "Țărănimea bizantină și colonizarea slavă", E. E. Lipșiț a pus în lumină existența obștii bizantine și influența slavă asupra ei.

Așezarea ginților slave pe diferite teritorii ca agricultori a avut același rezultat ca și la germani, adică formarea obștii sătești. Obștea satească apare la toate popoarele slave, precum și asociațiile de obști. Numirile de sate slave arată lămurit existența obștilor sătești, în genere numele de sate sunt toate la plural, indicând o comunitate, fenomen caracteristic pentru numele de sate la slavi și la români, dar care nu se întâlnește de loc în centrul și apusul Europei la germani și romanici. Statele slave (ca și cele românești) au numele șefului obștii în forma

adjectivală la plural cu terminațiile *ici*, *ovici*, *vîi* și *ice* (ultimele două terminații la slavii de sud). Așa dar, Velicoviții înseamnă ceata, obștea lui Velico, precum la români București sau Călinești înseamnă ceata sau obștea lui Bucur sau a lui Călin. Nicăieri la celelalte popoare din Europa nu găsim acest aspect în toponimie. În schimb, terminațiile satelor slave în *ov*, tot la plural, derivă de la numele stăpânului feudal al satului, sunt satele nelibere care au păstrat măcar într-o vreme, organizarea de obște, dovadă numirea lor la plural.

Evoluția obștii sătești maghiare a avut loc foarte repede. După stabilirea triburilor maghiare ca agricultori în satele vechi locuite de slavi și de alte populații, apar în Ungaria numeroase sate libere, organizate ca obști sătești. Ele predomină în populația Ungariei în veacul al XI-lea. În legislația voevodului Ștefan cel Mare și Sfânt se vede bine existența acestor sate de țărani liberi. Obștea sătească ungurească era constituită în această epocă din stăpâniri de loturi (*mansii*, în satele latinești), care de la o vreme, în orice caz în secolul al XIII-lea, se puteau vinde. În acest secol apare și dreptul de a testa al micilor stăpâni de loturi, ceea ce aduce, pe de o parte, la dezagregarea obștii, pe de altă parte, la diferențierea ei interioară între oameni săraci și bogați.

Poporul rus fiind un popor slav, obștea rusească intră în categoria obștilor slave despre care am vorbit mai sus. Este sigur că obștea rusească are multe caractere comune din obștea slavă, dar anumite împrejurări speciale de dezvoltare ale poporului rus au făcut ca și în privința structurii obștii să se poată constata o diferențiere ca instituție între obștea rusească și obștea slavă, în general. Aceste împrejurări sunt, în primul rând, viața orășenească timpurie pe valea Niprului, formarea unui stat rusec al Kievului, cu viața meșteșugărească și comerț pe Marea Neagră cu Bizanțul și posedând foarte devreme un drept scris.

Obștea sătească în Rusia s-a format ca și la alte popoare, "odată cu destrămarea relațiilor gentilice ..., ca o treaptă de tranziție de la organizarea gentilică spre cea politică". Obștea gentilică se transformă în obște teritorială, adică nu mai este bazată exclusiv pe relațiile de sânge, ci cuprinde în sânul ei oameni legați între ei printr-un sistem de legături de responsabilitate colectivă, derivând din stăpânirea în comun a pământului.

În Pravila veche, obștea sătească poartă numele de мир (cuvânt care la origine înseamnă pace, înțelegere), pe când Pravda Kieveană poartă numele de верв. Cuvântul verv la origine înseamnă funie, ceea ce arată că pământul obștii era împărțit în funii, termen pe care îl regăsim în organizarea obștii țărănești, adică în fâșie lungă de pământ, care să cuprindă toate felurile de pământ de pe moșia satului, de la deal până la vale, de la locurile mai proaste până la cele mai bune.

Din constatarea făcută cu privire la identitatea terminologiei privitoare la obștea țărănească la români și la popoarele din Europa centrală și răsăriteană (germani, Imperiul bizanțului, slavi, ruși și maghiari), ba chiar și în Europa apuseană (termenul cel mai important vecini, vicini), se pot trage concluzii istorice importante pentru epoca de formare a poporului român.

Studiul agriculturii românești până în anul 1918, datorită situației juridice și politice diferite a provinciilor istorice ale României, necesită abordarea diferențiată a acestora, plecând de la influența diferită a legislațiilor asupra proprietății funciare

și a exploatațiilor agricole. Relațiile agrare din Principatele Române au puternice influențe ale Imperiului Otoman. În Transilvania, Banat, Bucovina și Basarabia perioada premergătoare Marii Uniri din 1918 a determinat în structura relațiilor agrare românești raporturi de proprietate funciară, de stăpânire, exploatare și împărțire a roadelor pământului în favoarea națiunii dominatoare din Imperiul austro-ungar și Imperiul țarist.

Bazele agriculturii europene și a celei românești se pun, din punct de vedere legislativ și economico-social, în ultimele trei decenii ale secolului al XIX-lea și primele două decenii ale secolului al XX-lea, prin reformele agrare din 1864 și 1918.

După Unirea Principatelor Române din anul 1859, cea mai importantă măsură este reforma agrară din 1864 a domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Prin acest act se înlătură claca și orice altă formă de legătură silită dintre țăran și proprietar și se prevedea trecerea a două treimi din terenurile cultivabile în proprietatea țăranilor. Totodată, prin legi cu impact funciar, începând cu cea din 1866 și continuând cu cele din anii 1868, 1873, 1875, 1880, 1903 se menționează vânzare a către țărani a unor loturi de 6-50 de pogoane în trupuri compacte din moșiile satului.

Reforma agrară din 1864 și legile funciare amintite mai sus au contribuit în mare măsură la ameliorarea structurii de proprietate din Principatele Române, dar nu au rezolvat problemele tehnice și economice ale exploatației agricole și starea de înapoiere a țăranăimii împrorietărite, ca efect al proastei dezvoltări industriale și comerciale din Vechiul Regat.

Situația agrară nu poate fi apreciată decât în cadrul evoluției generale a economiei românești. De asemenea, evoluția situației agrare românești trebuie făcută în strânsă legătură cu interesele capitalismului european.

Legăturile dintre evoluția agrară din Principatele Române, ca rezultat al dezvoltării industriale, comerciale, financiare rămânești și al relațiilor internaționale româno-europene sunt analizate de Virgil Madgearu (Aurelian S. P., 1880).

Cu această ocazie, Virgil Madgearu constată că interesele capitalismului european în Principatele Române și apoi în Regatul României, se materializează prin crearea rețelelor de transport, a instrumentelor de credit și monedă, a ordinii juridice de drept burghez, inclusiv a instituțiilor proprietății private.

Până la Unirea din 1859, capitalismul european era interesat în foarte mică măsură, să contribuie la dezvoltarea industrială a României, iar capitalul românesc, a intervenit extrem de puțin în investiții industriale. Astfel, între anii 1866-1915 din capitalul total investit în industrie, de 645 milioane lei numai 122 de milioane era capital românesc.

În acest cadru economic, Reforma lui Alexandru Ioan Cuza nu a avut efectul dorit. Țăranul devine proprietar de pământ, dar nu are capitalul necesar pentru exploatarea terenului agricol. Deși Constituția din 1866 proclamă libertatea personală prin Legea tocmelilor agricole, o parte din țăranimea moldoveană și munteană ajunge în situația de neoioabăgie.

Tot în această perioadă apare fenomenularendășiei care în România, la fel

ca și în multe țări din centrul și estul Europei (Iugoslavia, Bulgaria, Ungaria, Cehia, Slovacia, Polonia, Țările Baltice), nu reprezenta un mod liber de cedare a exploatării terenului agricol, ci o constrângere a proprietarului de a arenda. Proprietarul în absența capitalului, nu a avut altă soluție de exploatare fiind nevoit să arendeze pământul și să accepte condițiile de arendare impuse de arendaș, în caz contrar terenul rămâne nelucrat.

Din anul 1864 și până la Unirea din 1918 nu se produc modificări semnificative în structura agrară din Principatele Române. Se constată, fenomenul de parcelare excesivă și de diminuare a proprietății mici și mijlocii. Într-o perioadă de 50 de ani, populația rurală cu activitate agricolă rămâne constantă, la o pondere de 75-80%. Industria și celelalte ramuri neagricole cu dezvoltare lentă nu reușesc să absoarbă o parte mai însemnată din populația agricolă. Sporul natural al populației rurale și legislația referitoare la succesiune favorizează divizarea proprietăților.

Trebuie remarcat că piața agricolă ca și prelucrarea industrială a produselor agricole se aflau la un nivel redus, împiedicând crearea unor exploatații agricole organizate pe principii comerciale. Cu excepția pieței cerealelor, în Principatele Române, până în anul 1918 nu putem vorbi, de piața agricolă sau agroalimentară.

O influență puternică asupra evoluției structurilor agrare și a producției agricole, o are economia capitalistă. Capitalismul creează piețe noi în centrele urbane și industriale, atât pentru produsele agricole, cât și pentru produsele agroalimentare. Totodată, dezvoltarea capitalistă a agriculturii constituie piață pentru forța de muncă disponibilizată din agricultură.

Mulți economiști care aparțin curentului de gândire marxist au susținut că dezvoltarea industrială, formarea marilor capitaluri financiare și comerciale atrag după sine și în agricultură apariția marilor capitaluri în plasamente funciare, creșterea suprafețelor proprietăților funciare la limita latifundiilor.

Istoria reformelor agrare și a dezvoltării rurale din vestul Europei demonstrează că proprietățile funciare au crescut, într-un ritm foarte lent.

De exemplu, în Franța, în anul 1892 suprafața medie pe exploatație era de 8,66 ha, iar în anul 1930 de 11,65 ha. Exploatațiile peste 100 de ha în Franța anului 1892 erau în număr de 33280 (0,6 % din total și dețineau 12,24 milioane ha, adică 22 % din suprafața agricolă a Franței). În anul 1930 numărul acestor exploatații, este același, ponderea lor rămânând la 0,6 din numărul exploatațiilor, dar suprafața aferentă acestora se reduce la 7,36 milioane ha (15,9 %), ca efect a reducerii suprafeței medii de la 368 ha la 227 ha pe o exploatație mare.

Cooperația în agricultură reprezintă o necesitate dictată de caracteristicile activității din această ramură a producției materiale, de poziția ei în cadrul economiei de piață. Mișcarea cooperatistă a căpătat o largă recunoaștere în agricultura țărilor dezvoltate crescând continuu în amploare și multiplicându-și formele de manifestare ca o reacție de adaptare la evoluția și trăsăturile fluxurilor economice pe care le dezvoltă agricultura ca ramurile din amonte și aval de ea.

Manifestarea rolului agriculturii de bază naturală pentru apariția și dezvoltarea activităților din sectoarele secundare și terțiare, nu se poate realiza decât pe măsura creșterii productivității muncii în această ramură.

Creșterea nivelului productivității muncii pentru sectoarele amintite, este rezultatul unui mediu concurențial mai mult sau mai puțin intens, în funcție de influența unor factori externi din mecanismul pieței agricole.

În concluzie, creșterea productivității în agricultură, reprezintă o necesitate atât pentru apariția și dezvoltarea sectoarelor secundare și terțiare, cât și pentru menținerea acestei activități; în mod deosebit sub forma unor venituri sau profituri satisfăcătoare.

Totodată creșterea productivității muncii este și efectul absorbției unor mijloace de producție, tot mai performante și satisfacerii unor cereri tot mai mari cantitativ și calitativ susținute de celelalte ramuri.

Toate aceste aspecte marchează drumul de trecere de la o agricultură de subrezistență, la agricultura de schimb, în care se produce pentru a vinde și se vinde pentru a produce, ceea ce este egal cu intensificarea fluxurilor economice și apariția de noi caracteristici ale acestora.

În primul rând, fluxurile economice din agricultură sunt angajate de structuri preponderent de tip familial și mai puțin de întreprinderi agricole, cu o putere financiară redusă, ceea ce le face vulnerabile pe o piață concurențială. Agricultura are un partener de afaceri bine organizat, care domină anumite segmente ale pieței.

În al doilea rând, procesul obiectiv al specializării producției agricole, menit să evite o supradotare cu mijloace tehnice, care ar reprezenta o povară pentru producătorul agricol în relațiile sale economice cu zona din amonte, îi reduc alternativele în proiectarea relațiilor cu partenerii din aval.

În al treilea rând, se manifestă tot mai mult efectul schimbării tradițiilor, obiceiurilor în consumul agroalimentar.

În consecință, această evoluție a fluxurilor economice din agricultura țărilor dezvoltate, a generat o serie de aspecte cum ar fi:

- pentru exploatarea rentabilă a utilajelor agricole, agricultorul trebuie să-și specializeze producția dar devine mai fragil din punct de vedere economic;
- creșterea nevoii de echipare a exploatației agricole este însoțită de creșterea cheltuielilor de producție;
- agricultorul devine tot mai mult un producător de materii prime.

În țările cu o agricultură dezvoltată, cooperarea a apărut, ca un mod de atenuare a acestor consecințe și pentru manifestarea exploatațiilor în regim de proprietate privată și menținerea unui climat concurențial sănătos.

Cooperarea se poate realiza în cadrul unor structuri simple, care facilitează și gestionează mai mult un sistem de relații, de obicei de natură contractuală, sau poate avea ca suport o structură organizatorică ce dispune de un capital constituit prin contribuția aderenților, caz în care s-ar utiliza denumirea de "asociație cooperatistă".

De asemenea, cooperarea se poate limita la sfera relațiilor orizontale, sau poate urmări o puternică integrare verticală a activității, recurgând la tehnicile vectorului capitalist, caz în care s-ar numi "întreprindere cooperatistă" [67].

Analiza atentă a realității reprezentată de mișcarea cooperatistă permite desprinderea unor elemente esențiale în delimitarea conceptului de cooperare procurat în agricultura țărilor dezvoltate. Aspectele concrete relevă că mișcarea

cooperatistă este un proces de socializare a activității din agricultură, bazat pe recunoașterea și conservarea dreptului de proprietate [68].

Prin urmare, cooperarea presupune apariția unor relații între producătorii agricoli care să determine sporirea obiectivului proprietății în condițiile unei minime erodări a dreptului de proprietate individuală.

Analiza dinamicii mișcării cooperatiste din agricultura țărilor dezvoltate relevă următoarele patru tendințe principale: centralizarea și concentrarea capitalului și a producției; diversificarea activității din cadrul cooperativei, integrarea pe verticală a activității; internaționalizarea activității cooperativelor [68].

Centralizarea capitalului are loc prin împletirea mai multor cooperative, în primul rând a celor din domeniul aprovizionării și desfacerii și reprezintă refluxul creșterii puterii de negociere și concurențiale pe piață. Reducerea numărului total al cooperativelor este consențința cea mai directă și imediată a procesului de centralizare a capitalului.

Odată cu centralizarea și concentrarea capitalului are loc un proces de diversificare a activității. Trecerea de la o specializare îngustă la un profil mai larg al preocupărilor cooperativelor are ca efect favorizarea unei mai bune politici de investiții, de venituri și prețuri.

Diversificarea activității în cadrul aceleași cooperative asigură o mai mare mișcare a capitalului acesteia, dar și un volum mai mare de capital, deci un proces de atragere a altor capitaluri.

Integrarea verticală a cooperativelor reprezintă o realitate tot mai evidentă în mișcarea cooperatistă; se poate realiza atât prin mod direct, rolul integrator avându-l fermierul producător, cât și pe baza conexiunii inverse, când rolul integrator îl au unitățile de prelucrare și desfacere.

În mod normal, integrarea pe verticală presupune înființarea unei rețele în care prima verigă este reprezentată de structurile organizatorice din producția agricolă, iar celelalte verigi sunt reprezentate de structurile organizatorice din domeniul prelucrării și desfacerii.

Veriga reprezentată de structurile organizatorice din domeniul prelucrării și desfacerii are rolul de a achiziționa materia primă în scopul transformării ei în timp și spațiu.

Indiferent de forma de realizare, integrarea pe verticală a cooperativelor conduce la formarea subcomplexelor pe ramuri și produs la nivel național, favorizând apariția unor situații de monopol, contrare principiilor cooperatiste [68].

Odată cu creșterea rolului informațiilor în procesul decizional și amorsarea unor politici regionale sau internaționale în domeniul agriculturii, a apărut tendința de internaționalizare a activității cooperativelor atât în cadrul unor organisme internaționale cât și prin dezvoltarea unor relații între cooperativele din diferite țări.

Actualele tendințe ale mișcării cooperatiste din agricultura țărilor dezvoltate nu pot fi atribuite în întregime procesului de perfecționare a acestor structuri organizatorice deoarece, într-o măsură mai mare sau mai mică, ele reprezintă și reacții la evoluția economiei mondiale marcată în esență, de creșterea instabilității,

de fenomenul recesionist. Prin urmare tendințele din mișcarea cooperatistă se înscriu pe linia progresului, dar reprezintă și un comportament conjunctural, ce deviază uneori de la principiile cooperatiste [68].